IQTISODIY BEQARORLIK DAVRLARIDA LIKVIDLIKNI BOSHQARISH: AMALIY MISOLLAR

Dadamirzayev G'ulomjon Olimjonovich
Osiyo xalqaro universiteti magistranti (Buxoro, O'zbekiston)
https://doi.org/10.5281/zenodo.23954283

Annotatsiya

Maqolada iqtisodiy beqarorlik davrlarida banklar va markaziy banklar tomonidan qo'llanilgan likvidlikni boshqarish choralari amaliy misollar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot obyekti sifatida beshta inqiroz holati tanlangan: 2007-yilda Buyuk Britaniyadagi Northern Rock banki, 2020-yildagi COVID-19 pandemiyasi davrida O'zbekiston bank tizimi, 2022-yilgi geosiyosiy shok sharoitida O'zbekiston, shuningdek, 2023-yilda AQShdagi Silicon Valley Bank va Shveytsariyadagi Credit Suisse. Har bir holat bo'yicha shokning manbai, likvidlik yo'qotilishi kanali, ko'rilgan choralar va ularning natijasi taqqoslangan. Tahlil shuni ko'rsatadiki, inqiroz oqibatlarini belgilovchi asosiy omil buferlarning hajmi emas, balki resurs bazasining barqarorligi va regulyator choralarining tezligidir. O'zbekiston tajribasida 2022-yilda asosiy stavkaning 14 foizdan 17 foizgacha oshirilishi, birinchi chorakda 2,4 mlrd. dollarlik valyuta intervensiyalari va REPO hamda SVOP operatsiyalari orqali cheklovsiz likvidlik taqdim etilishi bank tizimining barqarorligini saqlab qolgan. Maqola yakunida inqiroz davrida likvidlikni boshqarishning bosqichma-bosqich algoritmi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: likvidlik, moliyaviy inqiroz, bank vahimasi, depozitlar oqimi, REPO, majburiy zaxiralar, favqulodda likvidlik yordami, O'zbekiston bank tizimi.

Аннотация

В статье на практических примерах анализируются меры по управлению ликвидностью, применявшиеся банками и центральными банками в периоды экономической нестабильности. Рассмотрены пять кризисных случаев: Northern Rock (2007), банковская система Узбекистана в период пандемии COVID-19 (2020) и геополитического шока (2022), а также Silicon Valley Bank и Credit Suisse (2023). Показано, что исход кризиса определяется прежде всего устойчивостью ресурсной базы и скоростью действий регулятора. Предложен поэтапный алгоритм управления ликвидностью в условиях кризиса.

Ключевые слова: ликвидность, финансовый кризис, банковская паника, отток депозитов, РЕПО, обязательные резервы, банковская система Узбекистана.

Abstract

The article analyses, through practical cases, the liquidity management measures applied by banks and central banks during periods of economic instability. Five episodes are examined: Northern Rock (2007), the Uzbek banking system during the COVID-19 pandemic (2020) and the 2022 geopolitical shock, Silicon Valley Bank and Credit Suisse (2023). The results show that the outcome of a crisis depends mainly on the stability of the funding base and the speed of regulatory response. A step-by-step algorithm for liquidity management in a crisis is proposed.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Keywords: liquidity, financial crisis, bank run, deposit outflows, repo, reserve requirements, banking system of Uzbekistan.

Kirish

Iqtisodiy beqarorlik har doim ham bankning kapitali yetishmasligidan boshlanmaydi. Ko'p hollarda inqirozning birinchi belgisi likvidlik bilan bog'liq bo'ladi: depozitchilar mablag'larini qaytarib ola boshlaydi, banklararo bozorda kreditlar qimmatlashadi, valyuta kursi tebranadi va bank qisqa muddatda o'z majburiyatlarini bajara olmay qoladi. Reinhart va Rogoff sakkiz asrlik moliyaviy inqirozlar tarixini o'rganib, bank inqirozlari rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda deyarli bir xil chastotada takrorlanishini ko'rsatgan [1]. Laeven va Valencia ma'lumotlar bazasida esa 1970–2017-yillar oralig'ida 150 dan ortiq tizimli bank inqirozi qayd etilgan [2].

Nazariy jihatdan likvidlikni boshqarish usullari yaxshi ishlab chiqilgan. Biroq ularning haqiqiy samaradorligi faqat stress sharoitida, ya'ni vaqt cheklangan, ma'lumotlar to'liq bo'lmagan va qarorlar tez qabul qilinishi zarur bo'lgan vaziyatda namoyon bo'ladi. Shu sababli inqirozlarning amaliy misollarini o'rganish nazariy modellarni to'ldiruvchi muhim manba hisoblanadi.

O'zbekiston bank tizimi so'nggi olti yil ichida ikki jiddiy tashqi shokni boshdan kechirdi: 2020-yildagi pandemiya va 2022-yildagi geosiyosiy keskinlik. Har ikkala holatda ham Markaziy bank va tijorat banklari likvidlikni boshqarishning turli vositalarini qo'llagan. Ushbu tajribani xalqaro inqirozlar bilan taqqoslash milliy bank tizimining kelgusi shoklarga tayyorgarligini baholash imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi iqtisodiy beqarorlik davrlarida qo'llanilgan likvidlikni boshqarish choralarini amaliy misollar asosida tahlil qilish va O'zbekiston sharoitiga mos inqirozga qarshi harakatlar algoritmini ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Inqiroz davrida likvidlikni boshqarish bo'yicha ilmiy fikrning ildizi XIX asrga borib taqaladi. Walter Bagehot 1873-yilda chop etilgan "Lombard Street" asarida markaziy bank vahima paytida to'lovga qodir banklarga yaxshi garov evaziga, ammo yuqori foiz stavkasida cheklovsiz kredit berishi kerakligini asoslab bergan [20]. Ushbu qoida bugungi kungacha oxirgi chora kreditori (lender of last resort) funksiyasining asosi bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy adabiyotda inqiroz holatlari chuqur o'rganilgan. Hyun Song Shin Northern Rock bankining qulashini tahlil qilib, bank vahimasi depozitchilar navbatidan emas, balki ulgurji moliyalashtirish bozorining yopilishidan boshlanganini ko'rsatgan [4]. Gary Gorton 2007–2008-yillardagi inqirozni repo bozoridagi "vahima" sifatida talqin qilgan: investorlar garov sifatiga ishonchni yo'qotgach, qisqa muddatli moliyalashtirish keskin qisqargan [5]. Bazel qo'mitasining 2008-yildagi tamoyillari esa ushbu saboqlarni amaliy talablarga aylantirgan: stress-testlash, favqulodda moliyalashtirish rejasi va likvid aktivlar buferi majburiy deb belgilangan [3].

2023-yilgi voqealar adabiyotga yangi jihatni qo'shdi. AQSh Federal rezerv tizimining Silicon Valley Bank bo'yicha hisobotida bank boshqaruvi foiz va likvidlik risklarini yetarli baholamagani, nazorat organlari esa muammolarni aniqlasa-da, choralarni kechiktirgani qayd etilgan [6]. Shveytsariya moliya bozori nazorati organi FINMA Credit Suisse inqirozidan keyin likvidlik talablari va favqulodda yordam vositalarini qayta ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlagan [8].

O'zbekistonlik tadqiqotchilar asosan Markaziy bankning pul-kredit siyosati vositalari, majburiy zaxira talablari va Bazel III ko'rsatkichlarini joriy etish masalalarini o'rganganlar. Shu bilan birga,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

mamlakatning inqiroz davridagi amaliy tajribasini xalqaro holatlar bilan qiyosiy tahlil qilgan ishlar kam uchraydi. Ushbu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda keys-stadi (amaliy holatlarni o'rganish) usuli, qiyosiy tahlil va statistik ma'lumotlarni umumlashtirish usullari qo'llanilgan. Holatlar uchta mezon asosida tanlangan: shokning turi (ichki yoki tashqi), likvidlik yo'qotilishining asosiy kanali (depozitlar, ulgurji bozor yoki valyuta) va ko'rilgan choralarning darajasi (bank yoki tizim darajasida).

Ma'lumotlar manbai sifatida O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy hisobotlari va press-relizlari, Xalqaro valyuta jamg'armasining mamlakat bo'yicha hisobotlari, AQSh Federal rezerv tizimi va Kongressining SVB bo'yicha materiallari, FINMA hisoboti hamda ilmiy maqolalardan foydalanilgan. Har bir holat bo'yicha to'rtta savolga javob izlangan: shok qanday boshlandi, likvidlik qaysi kanal orqali yo'qotildi, qanday choralar ko'rildi va natija qanday bo'ldi.

Tahlil va natijalar

1-holat. Northern Rock (Buyuk Britaniya, 2007): ulgurji moliyalashtirishga haddan tashqari tayanish

Northern Rock ipoteka kreditlari bo'yicha Buyuk Britaniyaning yetakchi banklaridan biri edi, biroq uning resurs bazasi asosan chakana depozitlardan emas, ulgurji bozordan va ipoteka kreditlarini sekyuritizatsiya qilishdan shakllangan. Shin hisob-kitoblariga ko'ra, 2007-yil o'rtalarida chakana depozitlar bank majburiyatlarining taxminan to'rtdan bir qismini tashkil etgan [4]. 2007-yil avgustida AQShdagi ipoteka inqirozi tufayli qisqa muddatli moliyalashtirish bozori yopilgach, bank o'z qarzlarini qayta moliyalashtira olmadi. Angliya banki favqulodda yordam ko'rsatishi haqidagi xabar e'lon qilingach, sentyabr oyida filiallar oldida depozitchilar navbati paydo bo'ldi, bu Buyuk Britaniyada bir asrdan ortiq vaqt ichida birinchi klassik bank vahimasi edi. 2008-yil fevralida bank davlat tasarrufiga o'tkazildi.

Saboq: buferning hajmi emas, resurslarning barqarorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Aynan shu holat keyinchalik Bazel III doirasida sof barqaror moliyalashtirish koeffitsienti (NSFR) joriy etilishiga turtki bo'lgan.

2-holat. O'zbekiston, 2020-yil: pandemiya va naqd pulga talabning keskin oshishi

Pandemiya O'zbekiston bank tizimiga ikki yo'nalishda bosim o'tkazdi. Birinchidan, 2020-yil 16-martda karantin choralari e'lon qilingach, aholi bir vaqtning o'zida oziq-ovqat zaxirasini to'plash va depozitlardan naqd pul yechib olishga kirishdi [11]. Ikkinchidan, iqtisodiy faollik pasayishi qarz oluvchilarning to'lov qobiliyatini susaytirib, banklarga kredit qaytimi orqali kelayotgan pul oqimini kamaytirdi.

Markaziy bank bunga oldindan tayyorgarlik ko'rgan edi. Markaziy bank raisining ma'lum qilishicha, pandemiya e'lon qilinishidan oldin barcha tijorat banklari stress-testdan o'tkazilgan [10]. Asosiy choralar quyidagilardan iborat bo'ldi:

- 2020-yil 1-apreldan boshlab majburiy zaxiralarni o'rtachalash koeffitsienti oshirildi, natijada banklar zaxiralarning kattaroq qismini vakillik hisobvaraqlarida saqlab, joriy to'lovlar uchun ishlatish imkoniga ega bo'ldi [9];
- fond bozori miqdoriy yumshatish operatsiyalari uchun yetarlicha rivojlanmaganligi sababli, banklarga ipoteka aktivlarini garovga olish evaziga individual tartibda likvidlik taqdim etish mexanizmi qo'llanildi [10];

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

• likvidlik taqdim etish operatsiyalari pul bozori stavkalarini Markaziy bankning foiz koridori doirasida ushlab turish va to'lov tizimining uzluksiz ishlashini ta'minlashga yo'naltirildi [11].

Saboq: rivojlanayotgan moliya bozori sharoitida markaziy bank klassik vositalar o'rniga moslashuvchan, individual yondashuvga asoslangan garov mexanizmlaridan foydalanishga majbur bo'ladi.

3-holat. O'zbekiston, 2022-yil: geosiyosiy shok va valyuta likvidligi

2022-yil fevral oyida boshlangan geosiyosiy keskinlik va Rossiyaga nisbatan sanksiyalar O'zbekiston iqtisodiyoti uchun jiddiy tashqi shok bo'ldi. Rossiya asosiy savdo hamkori va pul o'tkazmalarining eng yirik manbai bo'lgani sababli, mart oyining birinchi yarmida pul o'tkazmalari hajmi o'tgan yilning shu davriga nisbatan sezilarli qisqardi [13]. Jahon banki mutaxassislari 2022-yilda o'tkazmalar 21 foizga kamayishini prognoz qilgan edi [13]. XVJ esa iqtisodiy o'sish 3–4 foizgacha sekinlashishini kutgan [12].

Markaziy bank tezkor va keng qamrovli choralar ko'rdi:

• asosiy stavka 14 foizdan 17 foizgacha oshirildi, bu milliy valyutadagi depozitlarni jozibador qilib, devalvatsiya kutilmalarini pasaytirdi [16];

• birinchi chorakda 2,4 mlrd. dollarlik valyuta intervensiyalari o'tkazildi, natijada yil boshidan so'mning dollarga nisbatan qadrsizlanishi 6,8 foiz bilan cheklandi [16];

• tijorat banklariga REPO va SVOP operatsiyalari orqali qisqa muddatli likvidlik hech qanday cheklovsiz taqdim etildi [16].

Natija kutilganidan ancha ijobiy bo'ldi. Pul o'tkazmalari yil yakunida pasaymadi, aksincha, 2021-yilga nisbatan 2,1 barobar oshib, 16,9 mlrd. dollarga yetdi [14]. Rossiya ulushiga 14,5 mlrd. dollar, ya'ni 85 foiz to'g'ri keldi. Bundan tashqari, 60 mingdan ortiq norezident O'zbekiston banklarida hisobvaraq ochib, ularning depozitlari 892 mln. dollarni tashkil etdi [15]. Shu bilan birga depozitlar tarkibida muhim o'zgarish yuz berdi: bir yildan ortiq muddatli valyuta depozitlari 9 foizga kamayib, talab qilib olinguncha depozitlar 9 foizga oshdi [15]. Bu banklar resurs bazasining qisqarishi va likvidlik riski oshishini anglatardi.

Saboq: tashqi shok sharoitida pul-kredit siyosati (stavka), valyuta siyosati (intervensiyalar) va likvidlik vositalari (REPO, SVOP) birgalikda qo'llanilgandagina barqarorlik ta'minlanadi.

4-holat. Silicon Valley Bank (AQSh, 2023): raqamli tezlikdagi vahima

SVB holati likvidlik vahimasi zamonaviy texnologiyalar sharoitida qanchalik tez rivojlanishini ko'rsatdi. Bank depozitlarining taxminan 94 foizi sug'urta limitidan yuqori bo'lgan [7]. 2023-yil 9-martda mijozlar bir kunda 42 mlrd. dollar yechib oldi, ertasi kuni ertalab esa yana 100 mlrd. dollarlik so'rovlar navbatda turgan edi [6]. Kun yakunida bankning naqd pul qoldig'i taxminan 958 mln. dollarlik manfiy qiymatga tushdi [7].

Regulyatorlar dam olish kunlarida tizimli risk istisnosini qo'llab, barcha depozitchilarning mablag'larini, shu jumladan sug'urtalanmagan qismini ham to'liq kafolatladi. Federal rezerv tizimi esa banklarga yuqori sifatli qimmatli qog'ozlarni nominal qiymatda garovga olib kredit beruvchi yangi likvidlik dasturini ishga tushirdi [6]. Bu choralar vahimaning boshqa mintaqaviy banklarga yoyilishini cheklab qoldi.

Saboq: depozit bazasining kontsentratsiyasi va raqamli bank xizmatlari chiqimlar tezligini bir necha baravar oshiradi; 30 kunlik stress-ssenariylar bunday vaziyatni to'liq qamrab olmaydi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

5-holat. Credit Suisse (Shveytsariya, 2023): ishonch inqirozi

Credit Suisse yillar davomida bir qator janjallar va zararlar tufayli obro'sini yo'qotib kelgan. 2022-yilning to'rtinchi choragida bankdan 110 mlrd. frankdan ortiq mijoz aktivlari chiqib ketdi [8]. Formal ko'rsatkichlar bo'yicha bankning likvidligi me'yordan yuqori bo'lsa-da, ishonch yo'qolgach, buferlar tez kamaydi. 2023-yil mart oyida Shveytsariya milliy banki va hukumat jami 200 mlrd. frankgacha likvidlik yordami ajratdi, ammo bu ham yetarli bo'lmadi va bank UBS tomonidan 3 mlrd. frankka sotib olindi [8].

Saboq: likvidlik ko'rsatkichlari bankka bo'lgan ishonch yo'qolgan vaziyatni to'liq aks ettirmaydi; obro' riski likvidlik riskining asosiy manbalaridan biriga aylanishi mumkin.

Holatlarning qiyosiy tahlili

1-jadval. Iqtisodiy beqarorlik davrlarida likvidlikni boshqarish holatlarining qiyosiy tahlili

Holat	Shok manbai	Likvidlik yo'qotilishi kanali	Asosiy choralar	Natija
Northern Rock, 2007	Global ipoteka inqirozi	Ulgurji moliyalashtirish bozorining yopilishi	Angliya bankining favqulodda krediti	Davlat tasarrufiga o'tkazildi
O'zbekiston, 2020	Pandemiya, karantin	Naqd pulga talab, kredit qaytimining kamayishi	Zaxiralarni o'rtachalash, ipoteka garovi evaziga likvidlik	Tizim barqarorligi saqlandi
O'zbekiston, 2022	Geosiyosiy shok, sanksiyalar	Valyuta bozori, depozitlar muddatining qisqarishi	Stavka 17%, 2,4 mlrd. $ intervensiya, cheklovsiz REPO/SVOP	Tizim barqarorligi saqlandi
SVB, 2023	Foiz stavkalarining keskin oshishi	Sug'urtalanmagan depozitlarning tezkor chiqishi	Depozitlarni to'liq kafolatlash, yangi likvidlik dasturi	Bank yopildi, yoyilish cheklandi
Credit Suisse, 2023	Obro' riski, ishonch yo'qolishi	Mijoz aktivlarining chiqib ketishi	200 mlrd. frankgacha likvidlik yordami	UBS tomonidan sotib olindi

Manba: muallif tomonidan [4; 6–16] manbalar asosida tuzilgan.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, bank darajasida resurslar barqarorligi pastroq bo'lgan holatlarda (Northern Rock, SVB, Credit Suisse) hatto katta hajmdagi tashqi yordam ham bankni saqlab qololmagan. O'zbekiston holatlarida esa shok tizim darajasida bo'lib, Markaziy bankning tezkor choralari likvidlik kanallarini o'z vaqtida "yopish" imkonini bergan.

O'zbekiston bank tizimining hozirgi tayyorgarlik darajasi

O'tgan inqirozlar tajribasi asosida O'zbekiston bank tizimining likvidlik zaxiralari sezilarli darajada mustahkamlandi. 2025-yil yakuniga ko'ra likvidlikni qoplash koeffitsienti (LCR) 208 foizni, sof barqaror moliyalashtirish koeffitsienti (NSFR) 120 foizni, kapital yetarliligi 18,3 foizni tashkil etdi, muammoli kreditlar ulushi esa 3 foizgacha kamaydi [17]. Markaziy bankning likvidlik stress-testi natijalariga ko'ra bank tizimi bo'yicha sof pul kirimi musbat saqlanishini ko'rsatgan [17]. 2025-yil 1-oktabrdan xorijiy valyutadagi majburiyatlar bo'yicha majburiy zaxira me'yori 10,5 foizdan 9,5 foizga tushirildi [18],

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

favqulodda likvidlik yordami tartibi esa 2025-yil yanvarida yangilandi [19]. Bu ko'rsatkichlar 2020 va 2022-yillardagidan ancha kuchliroq boshlang'ich pozitsiyani anglatadi.

Xulosa va takliflar

Ko'rib chiqilgan beshta holat iqtisodiy beqarorlik davrida likvidlikni boshqarishning uchta umumiy qonuniyatini ko'rsatdi. Birinchidan, inqiroz oqibatini belgilovchi asosiy omil likvid aktivlar hajmi emas, balki resurs bazasining barqarorligi va diversifikatsiyasidir. Ikkinchidan, likvidlik yo'qotilish tezligi tobora oshib bormoqda: Northern Rock holatida bu jarayon haftalar davom etgan bo'lsa, SVB holatida bir kun ichida yuz berdi. Uchinchidan, markaziy bank choralarining samaradorligi ularning tezligi va kompleksligiga bog'liq; O'zbekistonning 2022-yilgi tajribasi pul-kredit, valyuta va likvidlik vositalarini bir vaqtda qo'llash muvaffaqiyatli natija berishini tasdiqladi.

Tahlil natijalariga asoslanib, inqiroz davrida likvidlikni boshqarishning quyidagi bosqichma-bosqich algoritmi taklif etiladi:

1. **Erta ogohlantirish bosqichi.** Banklar depozitlar chiqimi, banklararo stavkalar, valyuta kursi va pul o'tkazmalari dinamikasi bo'yicha kunlik monitoring tizimini yuritishi, chegaraviy qiymatlar oshganda boshqaruvni avtomatik xabardor qilishi lozim.
2. **Tezkor baholash bosqichi.** Shok aniqlangan kundan boshlab 1, 3, 7 va 30 kunlik ufqlar bo'yicha pul oqimlari prognozi yangilanadi, eng yirik 20 depozitchining xatti-harakati alohida baholanadi.
3. **Buferni safarbar qilish bosqichi.** Likvid aktivlarni naqd pulga aylantirish ketma-ketligi oldindan belgilanadi: avval Markaziy bankdagi mablag'lar, so'ng davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha REPO, keyin boshqa aktivlar.
4. **Kommunikatsiya bosqichi.** Mijozlar va bozor ishtirokchilari bilan ochiq va muntazam muloqot olib boriladi, chunki 2023-yilgi holatlar ishonch yo'qolishi likvidlik yo'qotilishidan tezroq yuz berishini ko'rsatdi.
5. **Tizimli qo'llab-quvvatlash bosqichi.** Zarur hollarda Markaziy bankning favqulodda likvidlik yordami mexanizmiga murojaat qilinadi; buning uchun garov aktivlari va hujjatlar oldindan tayyorlab qo'yilishi kerak.

O'zbekiston sharoiti uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- tijorat banklarining stress-testlarida raqamli kanallar orqali bir-uch kun ichidagi tezkor chiqimlar ssenariysini majburiy qilish;
- pul o'tkazmalariga bog'liq bo'lgan hududiy banklar uchun valyuta likvidligi bo'yicha qo'shimcha ichki limitlar belgilash;
- uzoq muddatli milliy valyutadagi depozitlarni rag'batlantirish orqali 2022-yilda kuzatilgan depozitlar muddatining qisqarishi tendensiyasiga qarshi choralar ko'rish;
- Markaziy bankning favqulodda likvidlik yordamini olish shartlarini banklar oldindan sinab ko'rishi uchun yillik amaliy mashqlar (simulyatsiyalar) o'tkazish.

Kelgusi tadqiqotlarda ushbu algoritmning samaradorligini alohida banklar ma'lumotlari asosida ekonometrik baholash maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Reinhart C.M., Rogoff K.S. This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Princeton: Princeton University Press, 2009. 463 p.
2. Laeven L., Valencia F. Systemic Banking Crises Database II // IMF Economic Review. 2020. Vol. 68. P. 307–361.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

3. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision. Basel: BIS, 2008.
4. Shin H.S. Reflections on Northern Rock: The Bank Run that Heralded the Global Financial Crisis // Journal of Economic Perspectives. 2009. Vol. 23, No. 1. P. 101–119.
5. Gorton G. Slapped by the Invisible Hand: The Panic of 2007. Oxford: Oxford University Press, 2010.
6. Board of Governors of the Federal Reserve System. Review of the Federal Reserve's Supervision and Regulation of Silicon Valley Bank. Washington, April 2023; Barr M. Testimony before the Senate Banking Committee, 28.03.2023.
7. U.S. House Committee on Financial Services. Fact Sheet on Silicon Valley Bank Failure. March 2023; Yale School of Management. Silicon Valley Bank (case). https://cases.som.yale.edu/silicon-valley-bank
8. FINMA. Lessons Learned from the CS Crisis. Bern: Swiss Financial Market Supervisory Authority, December 2023.
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Majburiy rezervlar o'rtachalash koeffitsientini oshirish to'g'risida: press-reliz, 2020. https://cbu.uz/uz/press_center/news/195468/
10. Kun.uz. MB raisi tijorat banklarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha chora-tadbirlar haqida ma'lumot berdi. 20.04.2020. https://kun.uz
11. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. 2020-yil uchun yillik hisobot. Toshkent, 2021. https://cbu.uz/oz/press_center/reports/480144/; Anhor.uz. Markaziy bank harakatlarining izchilligi haqida. 2020.
12. International Monetary Fund. IMF Executive Board Concludes 2022 Article IV Consultation with the Republic of Uzbekistan. Press Release No. 22/206. 2022. https://imf.org
13. Kun.uz. CB Chairman: Remittances from Russia have significantly decreased. 18.03.2022. https://kun.uz/en
14. Kun.uz. Central Bank explains why money transfers from Russia reached a record. 31.01.2023. https://kun.uz/en
15. Kun.uz. Due to the geopolitical situation, more than 60,000 non-residents have opened bank accounts — CB Chairman. 02.06.2023. https://kun.uz/en
16. The Tribune. Uzbekistan's central bank raises key refinancing rate to 17% from 14%; Uzbekistan's central bank spends $2.4 bln on interventions in Q1 of 2022. 2022.
17. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. 2025-yil uchun moliyaviy barqarorlik sharhi. Toshkent, 2026. https://cbu.uz
18. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Pul bozori va likvidlik sharhi — 2025-yil IV chorak. https://cbu.uz
19. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Tijorat banklarining likvidliligini favqulodda qo'llab-quvvatlash uchun kreditlar ajratish tartibi to'g'risidagi nizom (yangilangan: 30.01.2025). https://cbu.uz/uz/documents/3331/2135650/
20. Bagehot W. Lombard Street: A Description of the Money Market. London: Henry S. King & Co., 1873.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.